

कॅथॉलिक चर्च व मुलांवरील अत्याचार

चंद्रशेखर पुरंदरे

अलिकडची काही वर्षे अमेरिका व युरोपमधील कॅथॉलिक चर्चमधील मुलांवरील अत्याचारांच्या ४०-५० वर्षापूर्वीच्या घटना उघडकीस येऊ लागल्या. त्यानंतर जगातील इतर भागातही ही प्रकरणे झाल्याचे दिसून येत आहे. आफ्रिकेतील केनिया, टांझानिया, आशियातील फिलिपिन्स, जवळजवळ संपूर्ण युरोप; उत्तर व दक्षिण असा संपूर्ण अमेरिका खंड, ऑस्ट्रेलिया, न्यूझिलंड थोडक्यात जेथे जेथे कॅथॉलिक चर्च आहे, तेथे तेथे ही गुन्हेगारी विकृती असल्याचे स्पष्ट होत आहे. दर काही आठवड्यांनी त्यात भरही पडत आहे. ज्यांच्यावर अत्याचार झाले, ते लोक आता पन्नाशी-साठीचे आहेत. आता कोठे ते या भूतकाळाची वाच्यता करू शकत आहेत.

हा प्रश्न केवळ चर्च-मुले यापुरता मर्यादित नाही. सत्ता आणि बळी यासंदर्भात हा प्रश्न पहावा लागेल.

त्याबरोबरच अनिष्ट प्रथा व सामाजिक विकृतींकडे डोळेझाक करण्याची बहुसंख्य समाजाची वृत्ती यांचे उघड विच्छेदन करण्याची पश्चिमेची एक निरोगी परंपरा आहे. वर्णद्वेष, स्त्रियांचे दुय्यम स्थान, समलिंगी संबंध या सामाजिक वास्तवाची अशी चिकित्सा होऊन त्या-त्या प्रश्नाबाबत प्रागतिक धोरणे अस्तित्वात येऊ लागली. चर्चबाबतच्या अर्वाचीन इतिहासाचे परीक्षण हा या परंपरेचाही भाग आहे.

ही प्रकरणे आज उघडकीला येत असली तरी शतकानुशतके लहान मुलांवर, विशेषतः मुलगांवर हे लैंगिक अत्याचार होत होतेच. एका अंदाजानुसार अमेरिकेतील (देश, खंड नव्हे) सहा राज्यांतच १९५० ते २००२ पर्यंत दहा हजाराहून अधिक मुलांवर अत्याचार झाले. दुसऱ्या एका अंदाजानुसार साडेचार हजार धर्मोपदेशकांनी हे अत्याचार केल्याचे लेखी पुराव्यांनुसार सिद्ध झाले. म्हणजे लेखी पुरावे न मिळालेले किंवा अशा बळीची तक्रार नोंदवण्याची अनिच्छा विचारात घेता खरी संख्या त्याच्या कित्येक पट भरावी.

लहान मुले शाळांच्या धार्मिक कार्यक्रमात, सहलीला, चर्चच्या कार्यक्रमात मोठ्या प्रमाणावर सहभागी होतात. त्यावेळी हे प्रसंग घडले. आफ्रिकेत अन्न, भेटवस्तू यांची लालूच दाखवून गरीबीचा फायदा घेऊन धर्मोपदेशकांनी हे उद्योग केले.

कॅथॉलिक चर्चचे सर्वोच्च धर्मपीठ म्हणजे व्हेटिकन. ते इटलीमध्ये रोमजवळ आहे. पोप हा कॅथॉलिक चर्चचा सर्वोच्च धर्मगुरू. त्याखाली एक प्रचंड उतरंड स्थानिक पातळीवरील

चर्चपर्यंत असते. प्रश्न २००८ सालापासून जसा उघड्यावर येऊ लागला, तसा प्रथम तो स्थानिक, मग विभागीय, मग राष्ट्रीय पातळीवर दाबण्याचे प्रयत्न चर्चकडून झाले. अनेक ठिकाणी स्थानिक पातळीवरून हे प्रकार मंजूर नसलेल्या इतर धर्मोपदेशकांनी अत्याचारांविषयी अहवालही दिले होते. पण २००५ पर्यंत व्हेटिकनने अशा अहवालांची दखल घेतली नाही. हा सगळा चर्चच्या विरोधकांचा, कम्युनिस्टांचा, ख्रिश्चन धर्मद्वेष्यांचा बनाव आहे, प्रसारमाध्यमे अपप्रचार करत आहेत अशीच भूमिका घेण्यात आली व आजही व्हेटिकनची बहुशः हीच भूमिका आहे.

या भूमिकेला पार्श्वभूमीही आहे. सध्याचा पोप बेनेडिक्ट यांच्या आधीचा पोप जॉन पॉल दोन. जॉन पॉल पोलिश होता. तो २६ वर्षे पोप राहिला. (ऑक्टोबर १९७८ ते एप्रिल २००५) त्याची पोलंडमधील धर्मोपदेशक म्हणून कारकीर्द कम्युनिस्ट या धर्मद्वेष्या राजवटीशी आदर्शवादावरून झुंजण्यात गेली. चर्चला अधिकृत मान्यताच नसल्याने तशा परिस्थितीत चर्च टिकवून ठेवणे हे महाकठीण काम होते. राजवट या ना कारणाने चर्च कसे नेस्तनाबूत होईल हे सतत पहात असे. त्यासाठी खोटेनाटे आरोप चर्चवर सतत होत असत. जॉन पॉलची मनोभूमिका अशा वातावरणात घडली आणि पोप झाल्यावरही तो त्याच नजरेने चर्चच्या विरोधकांकडे पहात राहिला.

अशा तक्रारी व एकूण चर्चचे नैतिक धोरण ठरवणाऱ्या विभागाचा प्रमुख जॉन पॉलच्या अखत्यारीत राट्झिंगर हा धर्मोपदेशक होता. तो आता पोप आहे. जॉन पॉल आणि राट्झिंगर दोघांनीही या तक्रारींकडे पद्धतशीर दुर्लक्ष केले. असे अत्याचार करणाऱ्या स्थानिक पातळीवरील धर्मोपदेशकांविरोद्ध जी काही थोडीफार कारवाई झाली, ती त्या पातळीवरच्याच चर्चच्या इतर अधिकाऱ्यांनी केली. त्यांनी हे प्रकरण वरपर्यंत जाऊ दिले नाही म्हणून कारवाई तरी झाली. पण अशी उदाहरणे फारच विरळा. मुलांवरील अत्याचार हा कोणत्याही देशात दखलपात्र गुन्हा असूनही ही प्रकरणे पोलीस किंवा सरकारपर्यंत पोचणार नाहीत याची खबरदारी घेण्यात आली. अगदीच एखादे प्रकरण गळ्याशी येईल असे दिसले तर अशा विकृत धर्मोपदेशकाची बदली दुसऱ्या ठिकाणी करण्यात येई. तेथे त्याचे हे व्यभिचारी वर्तन लोकांपासून गुप्त ठेवण्यात येत असे जेणेकरून त्याला नवीन कुरण उपलब्ध होई.

म्हणजे, स्थानिक पातळीवर प्रकरण दाबून टाकणे हे धोरण

होते तर प्रकरण दखलपात्रच नाही हे धोरण व्हेटिकनच्या पातळीवर होते. त्यामुळे वरपासून खालपर्यंत सगळ्या पातळ्यांवर शिथिलता कायम राहिली. अगदी या वर्षी बेल्जियम देशातील सर्वोच्च धर्मोपदेशक गेली वीस-पंचवीस वर्षे असे उद्योग करत असे हे स्पष्ट झाल्यावरही चर्चेने कारवाई सोडाच पण त्याला सन्मानाने निवृत्त होण्याची आणि चर्चेच्या खर्चाने उर्वरित आयुष्य व्यतीत करण्याची सवलत दिली. वस्तुतः त्या-त्या देशाच्या कायदानुसार या मंडळींना कोर्टात खेचून कारवाई होणे आवश्यक होते. चर्चेची संबंधित नसलेल्या अशा प्रकारच्या 'सामान्य' गुन्हेगारावर जशी कायदेशीर कारवाई होते; तुरुंगवास, दंड ठोठावण्यात येतो, तशी कारवाई झाली नाही. गुन्हा निधर्मी असूनही प्रकरणच निधर्मी कोर्टात न आल्याने शिक्षेचा प्रश्न उद्भवलाच नाही.

बदल्या करून स्थानिक जनक्षोभ भागणार नाही असे लक्षात आले तेव्हा चर्चेने नुकसानभरपाई देण्याची तयारी दाखवली. अमेरिकेत आजवर सुमारे अडीच बिलियन डॉलर्स चर्चेने नुकसानभरपाई म्हणून दिले आहेत. पण अत्याचारांचे बळी, त्यांचे कुटुंबीय यांना कोणत्याही प्रकारे माफी मागणे, दिलासा देणे, मानसोपचार करणे केलेले नाही. शेवटी लोकांच्या दबावामुळे अमेरिकेत राज्यसरकारांना यात हस्तक्षेप करणे भाग पडले आणि २५०-३०० धर्मोपदेशक गजाआड झाले.

वस्तुतः कॅथॉलिक चर्चेने अनेक निकडीच्या सामाजिक प्रश्नांवर निःसंदिग्ध भूमिका घेणे जरूरीचे आहे. बदलत्या काळानुसार अनेक जुने प्रश्न धर्माच्या दृष्टीने निराळ्या स्वरूपात पुढे आले आहेत आणि नवीन प्रश्नही निर्माण होत आहेत. 'आपल्या' धर्मोपदेशकांना बाल अत्याचारांबाबत पाठीशी घालण्याचे चर्चेचे धोरण असे प्रश्न पुढे मांडणाऱ्या धर्मोपदेशकांबाबत मात्र असहिष्णु असल्याचे वारंवार दिसून आले आहे.

ख्रिश्चन धर्माचा सर्वहारांच्या दृष्टीने अर्थ लावणारा 'लिबेरेशन थिऑलॉजी' नावाचा एक विचारप्रवाह काही वर्षांपूर्वी प्रस्थापित धर्मव्यवस्थेतच दक्षिण अमेरिकेतील कॅथॉलिक चर्चेमध्ये उदयाला आला. या विचारसरणीच्या धर्मोपदेशकांनी आपापल्या स्थानिक पातळीवर समाजातील अगदी खालचा स्तर आर्थिक, सांस्कृतिक व राजकीय दमनशाहीविरुद्ध धर्माच्या चौकटीत राहूनही कसा लढा देऊ शकेल याचे सामाजिक प्रयोग सुरू केले. त्या-त्या देशातील प्रस्थापिताला - सरकार, गुन्हेगारी टोळ्या व चर्चे - हे प्रयोग सहन होईनात. प्रसंगी अशा धर्मोपदेशकांचे खूनही करण्यात आले. पदावनती, चर्चेमधून बहिष्कृती अशा शिक्षाही देण्यात आल्या. कालांतराने ही चळवळ इतर देशातही पसरली. श्रीलंका, भारतातील अशा धर्मोपदेशकांवर ठपके ठेवणे, बहिष्कृती ही कारवाई चर्चेने केली. म्हणजे, सर्वहारांच्या बाजूने उभे राहण्याऐवजी चर्चेने या विचारप्रवाहाच्या सरळ विरुद्धच भूमिका घेतली. या

काळात (१९८० च्या दशकात) सध्याचा पोप या विभागाचा प्रमुख होता. त्याने तर लिबेरेशन थिऑलॉजीची संभावना 'माक्सिस्ट ख्रिश्चनिटी' या शब्दात केली होती.

दुसरा प्रश्न गर्भपाताचा. बलात्काराच्या बळी, विशेषतः मतिमंद स्त्रिया यांना गर्भधारणा झाली किंवा गर्भ चालू ठेवला तर आईच्या जीवाला धोका असेल, गर्भ कोणत्यातरी दुर्धर व्याधीने ग्रस्त असेल तरी गर्भपाताला चर्चेची मंजूरी नाही.

तिसरा मुद्दा धर्मोपदेशकांना विवाहाची परवानगी देण्याचा. आजन्म ब्रह्मचर्य बऱ्याच धर्मोपदेशकांना ज्ञेयपत नाही या वस्तुस्थितीकडे चर्चेने कायमच दुर्लक्ष केले आहे. या प्रश्नांबरोबरच समलिंगी संबंध ठेवू इच्छिणारे, तसे विवाह करू इच्छिणारे सामान्य नागरिक यांना चर्चेची परवानगी नाही. स्त्रियांना चर्चेमध्ये अधिकारपदी येऊ दिले जात नाही. एकूणच इतर धर्मातील धर्ममार्तांडांप्रमाणे कॅथॉलिक चर्चेची पुरुषप्रधान स्त्रीद्वेषे आहे. सेक्सबाबत त्यांना निश्चित भूमिका घेणेच अशक्य आहे. मग या प्रश्नांबाबत जे धर्मोपदेशक 'प्रागतिक' भूमिका घेतात ते चर्चेला सहन होत नाहीत. वाळूत डोके खुपसणाऱ्या या शहामुगी वृत्तीचा एक परिणाम लहान मुलांवरील लैंगिक अत्याचारांकडे संस्थात्मक दुर्लक्ष होण्यात झाला.

या प्रकरणाचा विपरित सामाजिक परिणाम पश्चिमेत आढळून येत आहे. तेथील एकूण वातावरण सध्या असे आहे की कोणताही प्रौढ पुरुष हा संभाव्य बाल अत्याचारी असतो हा दृष्टीकोन. त्याला या प्रकरणांनी पुष्टीच मिळाली. यामुळे प्रौढही मुलांच्या जवळ जायला बिचकतात. मुले व प्रौढ यांच्यातील भावनिक जवळीक संपुष्टात येते. अत्याचारांचे बळी तर मानसिक विकार, शरमेची भावना, सेक्सकडे पाहण्याचा अनिष्ट दृष्टिकोन अगदी आत्महत्येपर्यंत पोचणे अशा अनेक व्याधींनी आयुष्य काढतात.

चर्चेच्याच एका रोमन धर्मोपदेशकाच्या अभ्यासानुसार समलिंगी संबंध ठेवू पाहणारे धर्मोपदेशक किंवा सकृतीचे ब्रह्मचर्य यांचा या अत्याचारांशी संबंध नसावा. मग, लेखाच्या सुरुवातीला म्हटल्याप्रमाणे सत्तेच्या संदर्भातच हा प्रश्न पहायला हवा. सत्तेच्या तर्कशास्त्रानुसार - मग ती राजकीय असो, धार्मिक असो किंवा दुसऱ्या कोणत्या आदर्शवादावर आधारित असो - तिला बळी आवश्यकच असतात. हे बळी स्त्रिया असतील, लहान मुले असतील किंवा आर्थिक दुबळे गट असतील. किमान लोकजागृतीमुळे हे घडले एवढे तरी उघडकीला येऊ लागले हा त्यातल्या त्यात दिलाशाचा भाग म्हणावा लागेल.

E-mail - artnondeco@yahoo.co.uk
Website - www.art-non-deco.com

